

אין חילוק מלאכות ביום טוב שיעור לזכר יואל זלצמן ז"ל

א. חילוק מלאכות

1. משנה מסכת מכות פרק ג, משנה ט

יש חורש תלם א' וחיוב עליו משום שמונה לאוין – החורש בשור וחמור, והן מוקדשין, וכלאים בכרם, ובשביעית, ויום טוב, וכהן ונזיר בבית הטומאה. חנניא בן חכינאי אומר: אף הלוּבש כלאים. אמרו לו: אינו השם. אמר להם: אף הנזיר לא הוא השם.

2. תלמוד בבלי מסכת מכות דף כא, עמוד ב – דף כב, עמוד א

אמר ליה עולא לרב נחמן: ולילקי נמי משום זורע ביום טוב? א"ל: תנא ושייר. א"ל: תנא קתני שמונה, ואת אמרת תנא ושייר? אמר רבא: יש חילוק מלאכות בשבת, ואין חילוק מלאכות ביום טוב. אמר ליה: עדא תהא. איתיביה אבבי: ואין חילוק מלאכות ביום טוב? והתנן: המבשל גיד בחלב ביו"ט ואכלו, לוקה חמש – לוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל ביום טוב שלא לצורך, ולוקה משום מבשל גיד בחלב, ולוקה משום אוכל בשר בחלב, ולוקה משום הבערה. [רש"י: דאי הוה איהו מבעיר וחבירו מבשל, הוּו תרוייהו חייבין, דמבעיר ומבשל אבות מלאכות. אלמא מיחייב משום יו"ט שתיים הבערה ובישול.]

3. משנה מסכת שבת, פרק ז, משנה א

כלל גדול אמרו בשבת: כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת אחת. היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, חייב על כל שבת ושבת. היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, חייב על כל אב מלאכה ומלאכה. העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא חטאת אחת.

4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף ע עמוד א

חילוק מלאכות מנלן? אמר שמואל: אמר קרא: "מחלליה מות יומת" (שמות לא, יד), התורה רבתה מיתות הרבה על חילול אחד. האי במזיד כתיב? אם אינו ענין למזיד, דכתיב: "כל העושה מלאכה יומת" (שמות לה, ב), תנהו ענין לשוגג, ומאי יומת? יומת בממון. ותיפוק ליה חילוק מלאכות מהיכא דנפקא ליה לר' נתן, דתניא: ר' נתן אומר: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (שמות לה, ג). מה ת"ל? לפי שנאמר: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל אלה הדברים וגו' ששת ימים תעשה מלאכה" (שמות לה, א). דברים, הדברים, אלה הדברים – אלו שלשים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסיני. יכול עשאן כולן בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת? ת"ל "בחריש ובקציר תשבות" (שמות לד, כא). ועדיין אני אומר, על חרישה ועל הקצירה חייב שתיים, ועל כולן אינו חייב אלא אחת. ת"ל "לא תבערו אש" – הבערה בכלל היתה. ולמה יצאת? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה שהיא אב מלאכה וחיובין עליה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה. שמואל סבר לה כרבי יוסי דאמר: הבערה ללאו יצאת. דתניא: הבערה ללאו יצאת, דברי רבי יוסי. ר' נתן אומר לחלק יצאת. ותיפוק ליה לחלוק מלאכות מהיכא דנפקא ליה לר' יוסי, דתניא רבי יוסי אומר: "ועשה מאחת מהנה" (ויקרא ד, ב), פעמים שחייבים אחת על כולן, ופעמים שחייבין על כל אחת ואחת.

ב. הסבר דין חילוק מלאכות

1. משנה מסכת כריתות פרק ג משנה ב

אכל חלב וחלב בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. אכל חלב ודם ונותר ופגול בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת. זו חומר במינין הרבה ממין אחד, וזו חומר במין אחד ממינין הרבה, שאם אכל חצי זית וחזר ואכל חצי זית ממין אחד חייב, משני מינין פטור.

2. תלמוד בבלי מסכת כריתות דף יב עמוד ב

אמר ריש לקיש משום בר תוטני: הכא במאי עסקינן? כגון שאכלו בשני תמחויין, ורבי יהושע היא, דאמר תמחויין מחלקין. מהו דתימא - כי אמר ר' יהושע לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא. קמ"ל דחייב, אלמא לחומרא אמר, לקולא לא אמר.

3. משנה מסכת כריתות פרק ג משנה ז

אבל שמענו, הבא על חמש נשיו נדות בהעלם אחד, שהוא חייב על כל אחת ואחת.

4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עב עמוד ב

אמר מר: חומר שבת משאר מצות, שהשבת עשה שתיים בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצות. היכי דמי? אילימא דעבד קצירה וטחינה, דכוותה גבי שאר מצות אכל חלב ודם [רש"י]: דומיא דטחינה וקצירה שהן שני גופין, הכא תרתי מיחייב, והכא תרתי מיחייב.

5. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סב עמוד א

תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן: זיבח וקיטר וניסך והשתחוה בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. אמר ליה: פוק תני לברא. אמר רבי אבא: הא דאמר ר' זכאי, מחלוקת ר' יוסי ורבי נתן, דתניא: הבערה ללא יצאה, דברי רבי יוסי; ורבי נתן אומר: לחלק יצאה. למאן דאמר הבערה ללא יצאה, השתחוואה נמי ללא יצאה. למ"ד הבערה לחלק יצאה, השתחוואה נמי לחלק יצאה.

6. ר' ישעיה דטראני (1180-1250), תוס' רי"ד, שבת קלח עמוד א, ד"ה משום

כיון דבהבערה לחלק יוצאת, כאילו כתיב לאו אכל מלאכה ומלאכה דמי, והוה ליה כמו לאוין דחלב ודם, שהן חלוקין זה מזה.

7. ר' יום טוב בן אברהם אשבילי (1250-1330), חידושי הריטב"א, שבת ע עמוד א, ד"ה חילוק

ואם תאמר: ולמה לי קרא? דהא כיון דמלאכות משונות וחלוקות זו מזו הן, הוה ליה כאוכל חלב ודם בהעלם אחד, שהוא חייב שתיים? יש לומר דאדרבה, כיון דשם מלאכה אחת הם ואיסור כולם משום "לא תעשה כל מלאכה", הוה ליה כאוכל חלב וחלב בהעלם אחד, שאינו חייב אלא אחת.

8. ר' יוסף באב"ד (1801-1874), מנחת חינוך, מצוה לב, ד"ה שלא

והנה בכל התורה אם עובר עבירה כ' פעמים משם אחד, כגון אכל חלב או דם כ' פעמים בהעלם אחד, אינו חייב אלא חטאת אחת. אבל כאן אף שאלו ה"ט מלאכות הם כולם משם אחד, מלאו דלא תעשה מלאכה, מכל מקום אם עשה ה"ט מלאכות בהעלם אחד חייב ל"ט חטאות, כאילו הם משני שמות.

ג. אין חילוק מלאכות ביום טוב

1. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סג עמוד א

"אבל המגפף והמנשק המכבד והמרבץ כו". כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר: על כולם לוקה חוץ מהנודר בשמו והמקיים בשמו. מאי שנא הנודר בשמו והמקיים בשמו דלא לקי? משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה. הני נמי לאו שבכללות הוא, ואין לוקין על לאו שבכללות [רש"י]: דכולהו משתמעו בחד קרא.

2. תוספות, שם, ד"ה על

והא דאמרינן בפרק קמא דביצה (דף יב.) ד-"מבשל גיד הנשה ביום טוב לוקה חמש" וחד מינייהו המבשל ביום טוב, לא חשבינן להו לאו שבכללות, דכתיב "כל מלאכת עבודה לא תעשו" כמו "לא תעבדם" דהכא, דהתם מפרש טפי דכתיב "עבודה" דמשתמע כל מלאכה שהיא עבודה.

3. ר' משה בן נחמן (1194-1270), השגות הרמב"ן לספר המצוות, שורש תשיעי

ואל תבין מהם מפני שהמעשים הללו משתנים, שהרי שם אחד להם, שכולם עבודה זרה הם. וזה דומה ללאו דנבלה ולא ד-"לא תעשו כל מלאכה" ביום טוב, שהם הרבה מלאכות, משונות המעשה והעניין, ולוקין עליו.

4. חילוק מלאכות ביום הכיפורים

1. ר' מנחם עזריה מפאנו (1548-1620), שאלות ותשובות, סי' קכג

ועוד מאן לימא לן דיום הכפורים חמור משום כרת דאכילה, הא ודאי שבת חמירא דיש בה חילוק מלאכות ובסקילה...

2. ר' יעקב יהושע פלק (1680-1756), פני יהושע, שבת סז, עמוד ב

ואם כן לפי זה על כרכך דהא דקתני הכא "כלל גדול אמרו בשבת" דמשמע בשבת דוקא, לא קאי אלא אהנך בבי דרישא, מה שאין כן בהך בבא דיודע שהוא שבת, דלא איירי אלא לענין חילוק מלאכות. אם כן לאו דוקא בשבת, אלא אפילו ביום הכפורים נמי שייך הך מילתא. והיינו למאן דיליף חילוק מלאכות מ-"אחת מהנה". וכן נראה מלשון הגמרא בפרק אלו עוברין ובפרק אלו הן הלוקין ד-"אמר רבה חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב", משמע דלענין יום הכפורים יש חילוק מלאכות כמו שבת. וכל שכן דבעכו"ם נמי אשכחן חילוקי חטאות. או אפשר דר' חייא לית ליה הך סברא דרבה דפרק אלו עוברין, אלא דביום הכפורים ליכא חילוק מלאכות והיינו כשמואל או כר' נתן דיליף לקמן חילוק מלאכות בשבת מקרא ד-"מחלליה מות יומת" או מ-"לא תבערו". ואם כן לא שייך הך ילפותא אלא בשבת לחוד ולא ביום הכפורים, דיום הכפורים משבת ודאי לא ילפינן, דמה לשבת דחמירא שכן בסקילה, מה שאין כן ביום כפורים.... וכן נראה לי מלשון הרמב"ם בפרק ז' מהלכות שגגות, שלא כתב דיני חילוקי חטאות בשני איסורים בהעלם אחד אלא בעכו"ם ובשבת לבד, משמע דביום הכיפורים אינו כן.

3. ר' יצחק נוניש בילמונטי (1710-1774), שער המלך, הל' שמיטה ויובל א, ה

ודע שאני מסתפק בהא דאמרינן חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב, אי יוה"כ דינו כשבת... או דינו כיום טוב, דדוקא בשבת דבסקילה גזרת הכתוב הוא, אבל יוה"כ דכרת לא, או דלמא אין חילוק מלאכות ליו"ט דוקא, דהוי איסור לאו, אבל יוה"כ דינו כשבת.

4. ר' עקיבא איגר (1761-1837), דרוש וחדוש ח"ב, מערכה ז מסכת ביצה, ד"ה לזה

דהנה נראה דזהו ודאי למאן דדריש חילוק מלאכות מקרא ד-"עושה אחת מהנה", ממילא אין חילוק בין שבת ליום הכיפורים, דאטו הא קרא דוקא בשבת כתיב?... אולם יש להעמיד ספיקא דידי למאן דיליף חילוק מלאכות מקרא ד-"לא תבערו", איך הדין ביום הכפורים? ואופן הספק: אם מה דאמרינן אין חילוק מלאכות ליום טוב, היינו דלא ילפינן יום טוב משבת, דשבת חמיר יותר, אם כן גם יום הכפורים לא מצינו למילף משבת, דשבת חמיר יותר דבסקילה. או מה דאמרינן אין חילוק מלאכות ליום טוב, היינו דלאוין מחטאת לא ילפינן, דקרא ד-"לא תבערו" על כרחך אתיא רק לחילוק מלאכות לענין חטאת, דלענין מלקות, הא ליכא מלקות בשבת, דקיימא לן לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין. ואם כן על כרחך "לא תבערו" אתיא רק לחילוק מלאכות לחטאת, ומשום הכי אין חילוק מלאכות ליום טוב דלאוין מחטאת לא ילפינן, ואם כן יש לומר דלענין יום הכפורים ילפינן משבת דיש חילוק מלאכות.